

300 godina franjevačke crkve u Vukovaru (1723. – 2023.), Dražen ŽIVIĆ – Ivica JAGODIĆ (ur.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Franjevački samostan Vukovar, Vukovar – Zagreb, 2024., 283 str.

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Franjevački samostan iz Vukovara izdali su 2024. godine zbornik radova naslovljen *300 godina franjevačke crkve u Vukovaru (1723. – 2023.)*, koji su uredili Dražen Živić i Ivica Jagodić. Zbornik radova plod je znanstvenog skupa koji je održan 24. lipnja 2023. godine u Pastoralnom centru sv. Bono vukovarskog franjevačkog samostana, a povod skupa je obilježavanje tristo godina franjevačke crkve u Vukovaru. Na skupu su prezentirane ukupno 22 teme, a struktura je bila takva da su održana dva uvodna predavanja te četiri sjednice s po pet priopćenja. Ukupno je radove poslalo 27 sudionika, a sudionici pripadaju različitim znanstvenim, visokoškolskim i kulturnim institucijama u Republici Hrvatskoj. Zbornik sadrži ukupno 15 članaka a sve članke zajedno recenzirala su trojica recenzenata, koji su dali svoje pozitivno mišljenje (7).

Zbornik je strukturiran na sljedeći način: “Urednička riječ” (7–8), Milan Vrbanus, “Društveno-ekonomske prilike u Slavoniji tijekom osnivanja samostana te izgradnje crkve i samostana u Vukovaru” (9–27), Marko Jerković i Ivan Marjanović, “Osnivanje franjevačke rezidencije i samostana u Vukovaru” (29–49), Danijel Jelaš i Petra Plantosar, “Crkvene ustanove Vukovara i okolice u srednjem vijeku” (51–70), Robert Skenderović, “Migracije u vukovarskom kraju nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti” (71–87), Hrvoje Kekez, “Vukovar i Dunav na kartografskim prikazima u ostavštini grofa Luigija Marsiglija u sveučilišnoj knjižnici u Bologni” (89–102), Ante Grubišić, “Franjevački zemljišni prostor u Vukovaru prema kartografskim izvorima do kraja feudalizma” (103–117), Ivan Zubac, “Franjevci u Vukovaru u vrijeme Kraljevine SHS / Jugoslavije (1918. – 1941.)” (119–140), Slađana Josipović Batorek, “Vukovarski franjevci i komunističke vlasti” (141–160), Daniel Patafta, “Samostanski život i pastoralno djelovanje vukovarskih franjevaca u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća” (161–180), Mario Cifrak, “Lekcionari fra Kaje Agjića i fra Roberta Kauka (181–202), Mario Zrakić “Vukovarski franjevci glazbenici” (203–208), Georg grof Eltz Vukovarski, “Članovi obitelji Eltz u kripti franjevačke crkve u Vukovaru” (209–215), Sandra Cvikić, “Vukovarski franjevci i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat” (217–228), Vine Mihaljević, “Vukovarski franjevci i kultura sjećanja na Domovinski rat u vrijeme progonstva” (229–249), Mateo Žanić, Ivana Bendra i Dražen Živić “Vukovarski franjevci i kultura sjećanja na Vukovarsku bitku od 1998. do 2022. godine” (251–272), “Sažetak” (273–276), “Summary” (277–281) te “Popis autora” (283).

Milan Vrbanus objavio je rad pod naslovom “Društveno-ekonomske prilike u Slavoniji tijekom osnivanja samostana te izgradnje crkve i samostana u Vukovaru”. U njemu autor ukratko prikazuje kako društvene tako i ekonomske prilike u Slavoniji, odnosno u Vukovaru i vukovarskoj okolici, i to u razdoblju od oslobođenja od osmanske vlasti, pa preko osnivanja vukovarskog franjevačkog samostana i izgradnje pripadajuće crkve, koja je posvećena apostolima sv. Filipu i Jakovu, te također i franjevačkog samostana sv. Filipa i Jakova, tj. sve do kraja četrdesetih godina 18. stoljeća. Autor u radu prikazuje i promjene društvenih i ekonomskih prilika koje su utjecale i na stanovnike vukovarskog vlastelinstva, a time posljedično i na vukovarsku franjevačku zajednicu. Zaključak je rada

da su loše društvene prilike te pretjerano opterećenje stanovnika raznim civilnim i vojnim institucijama negativno utjecali na gospodarstvo u Slavoniji, pa i u Vukovaru i okolici.

Marko Jerković i Ivan Marjanović objavili su rad pod naslovom “Osnivanje franjevačke rezidencije i samostana u Vukovaru”. Autorski dvojac u radu se bavi institucionalnim razvojem vukovarskih franjevaca, tj. preciznije rečeno, bave se procesom osnivanja franjevačke rezidencije (zajednice ovisne o bačkome samostanu) te zatim i autonomnoga samostana. Autori ističu kako se na temelju kronike u Vukovaru i to u razdoblju od 1688. do 1730., kada je samostan postao i autonoman, može rekonstruirati pet faza franjevačkoga institucionalnog razvoja. Nadalje, u radu se predstavlja i analizira odnos franjevaca prema biskupu, prema laicima te se zatim prelazi na izlaganje o izgradnji crkve. Zaključak je rada da je razvoj vukovarske zajednice krajem 17. i početkom 18. stoljeća bio postupan i kompleksan.

Danijel Jelaš i Petra Plantosar objavili su rad pod naslovom “Crkvene ustanove Vukovara i okolice u srednjem vijeku”. Autori se usredotočuju na prikaz crkvene organizacije i ustanove Pečuške biskupije. Usto izlažu i o različitim crkvenim ustanovama u važnijim urbanim mjestima te ostalim manjim naseljima. Zaključak je rada da je na području Vukovara i okolice u razmatranom razdoblju bilo dvanaest župa te je svaka od njih, uglavnom, imala po jednu mjesnu crkvu. Jedina iznimka je Borovo. U Vukovaru, pak, nije bilo samostana, što je vrlo vjerojatno posljedica ograničenih mogućnosti općine da uzdržava jednu zajednicu nekog crkvenog, odnosno prosjačkog reda kakav je franjevački red.

Robert Skenderović objavio je rad pod naslovom “Migracije i naseljavanje u vukovarskom kraju nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti”. Autor smatra kako je na etnokonzfesionalnu strukturu stanovništva u Vukovaru ponajviše utjecao Veliki bečki rat od 1683. do 1699. godine jer su se tijekom njega dogodile i velike demografske promjene. Vukovar postaje multietničko područje od početka 18. stoljeća jer su se u njega počeli doseljavati pripadnici drugih etničkih zajednica.

Hrvoje Kekez objavio je rad pod naslovom “Vukovar i Dunav na kartografskim prikazima u ostavštini grofa Luigija Marsiglija u Sveučilišnoj knjižnici u Bologni”. U radu autor predstavlja nekoliko karata i kartografskih skica koje dosad nisu objavljene, a na kojima je prikazan grad Vukovar. Te su karte i skice nastale djelovanjem Komisije za definiranje granice s Osmanskim Carstvom pri potpisivanju mira u Srijemskim Karlovcima, a referiraju se na hrvatske i mađarske povijesne prostore. Autorov je zaključak da je riječ o vrlo važnim kartografskim priložima jer su vrlo precizni te također donose i brojne korisne podatke.

Ante Grubišić objavio je rad pod naslovom “Franjevački zemljišni prostor u Vukovaru prema kartografskim izvorima do kraja feudalizma”. Autor ističe kako se trajno naseljavanje franjevaca u Vukovaru podudara s vremenom pojave moderne kartografije u našim krajevima. Autor u radu donosi sačuvane planove Vukovara iz to iz razdoblja od kraja 17. do sredine 19. stoljeća, a prema njima vrlo se slikovito može pratiti prisutnost franjevaca u Vukovaru te razvoj i širenje njihovih zemljišnih posjeda.

Ivan Zubac objavio je rad pod naslovom “Crtice iz povijesti Vukovara i vukovarskih franjevaca za vrijeme Kraljevine SHS/Jugoslavije (1918. – 1941.)”. Autor ističe kako je grad Vukovar krajem 19. i početkom 20. stoljeća imao pozitivnu gospodarsku dinamiku pa su

konjunktura društvenog razvoja onda dakako bile i vrlo pozitivne. Autor u radu izlaže o razdoblju između Prvog svjetskog rata i Drugog svjetskog rata, a to je razdoblje bilo dinamično i puno različitih događaja. Autor u radu sažima i prikazuje najvažnije događaje u Vukovaru u turbulentnom razdoblju od svega 22 godine.

Sladana Josipović Batorek objavila je rad pod naslovom "Vukovarski franjevci i komunističke vlasti". Autorica jasno ističe kako su dovršetak Drugog svjetskog rata i uspostava novog komunističkog režima označili početak novog i dugogodišnjeg sukoba između režima i vjerskih zajednica, a posebice Katoličke Crkve. Taj se sukob, naravno, odrazio na sve razine crkvenog i vjerskog života u tadašnjoj Hrvatskoj, pa i na život i rad franjevacu u Vukovaru.

Daniel Patafta autor je rada pod naslovom "Samostanski život i pastoralno djelovanje vukovarskih franjevacu u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća". Autor analizira kako povijesne tako i crkvene izvore i samostanske kronike prikazujući kako se formirao i mijenjao život i rad vukovarskih franjevacu u razdoblju od vremena katoličke obnove, preko jozefinizma pa sve do početaka katoličke restauracije. Autorov je zaključak da u 19. stoljeću dolazi do obnove franjevačkog života prema reformnim poticajima, koji su dolazili od vodstva franjevačkog reda i papinstva.

Mario Cifrak autor je rada pod naslovom "Lekcionari fra Kaje Agjića i fra Roberta Kauka". U radu autor predstavlja dva profesora bogoslovne škole u Vukovaru i to fra Kaju Agjića (1805. – 1892.) i fra Roberta Kauka (1848. – 1900.). Bogoslovna škola u Vukovaru započela je djelovati 1832. godine na poticaj provincijala Josipa Jokšića te je prvo razdoblje te škole trajalo sve do 1842. godine. Nastavlja s djelovanjem 1851. te djeluje do 1860., zatim od 1863. do 1873. godine. Zatim od 1883. do 1885. godine, kada je škola i ukinuta. Njezinu radu važan su doprinos dali fra Kajo Agjić i fra Robert Kauk.

Mario Zrakić autor je rada pod naslovom "Vukovarski franjevci glazbenici". U radu autor ističe da franjevci u Vukovaru imaju ulogu kako u dušobrižništvu tako i na području obrazovanja i kulture, a glazba je dio identiteta franjevacu. Autor u radu spominje vukovarski franjevački samostan te njegovu bogatu glazbenu povijest. Od franjevacu glazbenika autor izdvaja: fra Antuna Sandukčića, fra Filipa Vlahovića Kapušvarca, fra Franju Filipovića, fra Josipa Jankovića, fra Grgura Čevapovića, fra Rogerija Schumachera, fra Marijana Jaića, fra Kvirina Pakledinca te fra Kamila Kolba.

Georg grof Eltz Vukovarski autor je rada pod naslovom "Članovi obitelji Eltz u kripti franjevačke crkve u Vukovaru". Autor ističe da su na mramornome nadgrobnom natpisu u kripti navedena imena pokojnika koji su imali nekakav utjecaj u povijesti obitelji u Vukovaru. Rad donosi kratke biografije tih osoba i opisuje njihov međusobni odnos.

Sandra Cvikić autorica je rada pod naslovom "Vukovarski franjevci i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat". U radu se donose preliminarni rezultati kvalitativnoga sociološkog istraživanja Kronike franjevačkog samostana za razdoblje 1918. – 1940. godine. Analizom sadržaja zapisa vukovarskih franjevacu u Kronici za međuratno razdoblje autorica je ustanovila dvije vrste diskursa: crkveni diskurs o životu franjevacu te diskurs svakodnevnice župljana grada Vukovara. Autoričin je zaključak da se uloga Katoličke Crkve u kreiranju i održavanju kulture sjećanja na žrtve Prvog svjetskog rata u Hrvatskoj oblikovala pod vrlo snažnim utjecajem poslijeratnog srbijanskog režima.

Vine Mihaljević autor je rada pod naslovom “Vukovarski franjevci i kultura sjećanja na Domovinski rat u vrijeme progonstva”. Autor u radu na temelju izvora, ljetopisa i kronika, ali i uvažavajući sekundarnu literaturu, analizira franjevačku kulturu sjećanja na Domovinski rat u vrijeme progonstva. Okvir za tu analizu jest teološko-pastoralni i socioreligijski. Za autora nema nikakve dvojbe da je kultura sjećanja na Domovinski rat temelj identiteta kako hrvatske države tako i njezine slobode.

Ivana Bendra, Mateo Žanić i Dražen Živić autori su rada pod naslovom “Vukovarski franjevci i kultura sjećanja na Vukovarsku bitku od 1998. do 2022. godine”. Autori u svojem radu razmatraju sudjelovanje vukovarskih franjevaca kako u stvaranju tako i u prenošenju različitih elemenata kulture sjećanja kojima se oblikovala slika grada Vukovara, ali i iskazivala briga za podsjećanje na žrtve Domovinskog rata i za oblikovanje svojevrstne zajednice sjećanja. Autori na samom početku rada prezentiraju zauzetost vukovarskih franjevaca u promicanju vjerskih obilježavanja i manifestacija koje su oblikovale vukovarski javni prostor i njegov društveni život. U nastavku rada autori analiziraju načine na koje su franjevci sudjelovali u različitim obilježavanjima. Na samom kraju rada autori opisuju sudjelovanje vukovarskih franjevaca u oblikovanju kako materijalnih tako i narativnih te vizualnih sadržaja kulture sjećanja. Autori donose zaključak kako su vukovarski franjevci i svjedoci razaranja grada Vukovara, ali i jedni od glavnih nositelja kulture sjećanja. Svojim su djelovanjem nastojali dati pravi smisao svim tim događajima a u različitim javnim raspravama branili su istinu o ratu, žrtvi i agresoru. Autori ispravno zaključuju kako su vukovarski franjevci sebe doživljavali kao čuvare sjećanja koji drugima pokazuju važnost onoga što se u Vukovaru i okolici dogodilo te upozoravaju i podsjećaju da se to ne smije zaboraviti.

Zbornik radova pod naslovom *300 godina franjevačke crkve u Vukovaru (1723. – 2023.)* uistinu je vrijedan doprinos proučavanju života i rada franjevaca u Vukovaru u naznačenom povijesnom razdoblju. Autori priloga redom su stručnjaci na svojem području i njihova izlaganja i analiza povijesnih, kulturnih i religioznih okolnosti te smještanje života i rada vukovarskih franjevaca u tom razdoblju garancija su izvrsnosti radova i budućeg utjecaja koji će izneseni radovi na tu problematiku imati. Sigurno je da nijedan budući rad o toj tematici neće moći preskočiti ili zaobići ovaj zbornik, a uvjereni smo da će u brojnim budućim istraživanjima biti putokaz i siguran vodič. Nadamo se da će zbornik doći u ruke šireg čitateljstva, odnosno svima kojima su kako grad Vukovar, a tako i vukovarski franjevci, važni i izvor nadahnuća za njihov život i rad.

Ivan Macut